

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin

Initiativärende mot Polismyndigheten i Kronobergs län med anledning av husrannsakingar enligt 21 § polislagen

---

Initiativet

Vid JO:s inspektion i november 2006 vid Polismyndigheten i Kronobergs län togs tre fall av husrannsakan enligt 21 § polislagen (1984:387) upp till vidare utredning. Enligt dokumentationen i ärendena var omständigheterna följande.

1) AA, som var född 1990, hade varit försvunnen sedan fredagen den 11 augusti 2006 kl. 19.00. När polispatrullen ringde upp AA:s kompis visade det sig att AA befann sig hos sin pojkvän. Måndagen den 14 augusti 2006 kl. 13.35 gick patrullen in i lägenheten och hittade AA ihopkrupen i en garderob. AA:s pappa kom till adressen och hon överlämnades till föräldrarna.

2) Onsdagen den 13 september 2006 kl. 12.40 företogs husrannsakan i en lägenhet. Oroliga grannar hade inte hört eller sett BB, född 1922, på någon dag. BB:s bil hade stått parkerad på "fel" plats sedan föregående eftermiddag. Under kontrollen dök BB upp på platsen.

3) En husrannsakan företogs den 15 september 2006 kl. 20.45. En granne hade på avstånd sett hur mannen i lägenheten skrek och viftade med sina armar mot en kvinna. Ytterligare en granne sade samma sak med det tillägget att kvinnan också lät rädd. Kvinnan låg och sov när polismännen öppnade med nyckel. Hon hade inga synliga eller uppgivna skador. Polismännen förklarade för kvinnan hennes rättigheter m.m. En polisman skrev en promemoria till socialförvaltningen.

Utredning

Polismyndigheten anmodades att lämna upplysningar över vilka överväganden som gjordes inför beslut om husrannsakan i de tre fallen samt att redovisa sin bedömning av det som kommit fram.

Polismyndigheten (länspolismästaren CC) anförde i ett remissvar bl.a. följande.

Husrannsakan den 14 augusti 2006 (p. 3.4)

Av handlingarna i ärendet kan det utläsas att chefen för länskommunikationscentralen (LKC) vid Polismyndigheten i Kronobergs län, kommissarien DD, den 14

augusti 2006 blev kontaktad av vakthavande befälet EE med anledning av en samma dag inkommen anmälan om en försvunnen person (AA född 1990). Anmälare var AA:s moder. Enligt anmälan hade AA försvunnit redan på kvällen den 11 augusti efter bråk med föräldrarna. AA lämnade bostaden kl. 19.00 och skulle återvända senast kl. 22.00, men AA återvände inte och hon anmälades således försvunnen den 14 augusti. Ärendet bedömdes av DD inte som ett räddningstjänstärende enligt 4 kap 4 § lagen (2003:778) om skydd mot olyckor. Detta hindrade emellertid inte att vissa åtgärder bedömdes erforderliga. I arbetet fick man bl.a. fram uppgifter om att AA skulle befinna sig hos en namngiven person (FF). Dessa uppgifter erhöles genom registerslagning och från patrull på plats. DD beslutade med anledning av detta om husrannsakan med stöd av 21 § polislagen (1984:387) på utpekad adress. Det visade sig emellertid att FF inte längre bodde på den adressen. Uppgifter om en ny adress framkom därefter. DD beslutade om en ny husrannsakan enligt 21 § polislagen och på denna adress anträffades AA, ihopkrupen inne i en garderob i aktuell lägenhet. AA överlämnades därefter till sina föräldrar och ärendet kunde avslutas.

Husrannsakan den 13 september 2006 (p. 3.5)

Av handlingarna i detta ärende framkommer följande. Klockan 12.02 rubricerade dag inkom samtal till LKC om att en personbil sedan ett dygn tillbaka stod uppställd på ett underligt sätt. Detta gjorde grannen till bilens ägare (BB, född 1922), som ringde och anmälde förhållandet, orolig för att det kunde ha hänt BB något. Grannen hade ringt på hos BB utan svar. Personal på LKC ringde med anledning härav BB:s dotter, som också blev orolig, och fick bl.a. veta att BB är något dement. Med detta som underlag beslutade vakthavande befälet Rein Heinmets med stöd av 21 § polislagen om att göra en undersökning i BB:s bostad eftersom han hade anledning anta att något kunde ha hänt denne. Vid undersökningen kunde det konstateras att bostaden var tom. BB kom strax därefter till platsen och ombads att ta kontakt med berörda oroliga.

Husrannsakan den 15 september 2006 (p. 3.6)

Polispatrull larmades till en adress i Växjö med anledning av att anmälaren från sin balkong uppgav sig ha sett in i en lägenhet tvärs över gården. Inne i denna lägenhet, med öppen balkongdörr, kunde anmälaren tydligt se och höra hur en storväxt man kraftigt gestikulerade och skrek mot en kvinna. Detta höll på ett tag, därefter lämnade mannen lägenheten och körde iväg. Patrullen hörde sig för med ytterligare grannar, vilka kunde berätta att det regelmässigt varit skrik och bråk i aktuell lägenhet. Patrullen ringde på och eftersom ingen öppnade fattade förmannen i patrullen, inspektören GG, beslut enligt 21 § polislagen om att gå in i lägenheten med nyckel. Inne i lägenheten påträffades kvinnan, som hade gått och lagt sig.

Myndighetens bedömning

Nu aktuellt lagrum, 21 § polislagen (1984:387) handlar om beredande av tillträde till hus m.m. i nödsituationer och i hjälpsyfte. Enligt lagrummet får en polisman bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, om det finns anledning anta att någon där avlidit eller är medvetslös eller annars oförmögen att tillkalla hjälp. En sådan åtgärd får vidtas även när det är nödvändigt för efterspaning av någon som är försvunnen, om denne kan antas behöva hjälp.

Av kommentaren till polislagen (N-O Berggren, Johan Munck, 3 uppl., sid 139-140) framgår det bl.a. att:

”Förevarande paragraf avses, liksom en del andra bestämmelser i polislagen, tillgodose intresset av att vad som är polisiära tjänsteplikter så långt möjligt beskrivs genom positiva regler, så att man inte blir hänvisad till att hämta stöd för åtgärderna enbart i de allmänna bestämmelserna om straffrihet.

Enligt paragrafen får en polisman bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, om det finns anledning att anta att någon där har avlidit eller är medvetslös eller annars oförmögen att tillkalla hjälp. En sådan åtgärd får också vidtas när det är nödvändigt för efterspaning av någon som är försvunnen om denne kan antas behöva hjälp. Här avses inte det fallet att någon brottsmisstänkt har avvikit, utan uttrycket

avser att täcka situationer då någon – oftast ett barn eller en äldre person – har kommit bort och till följd härav eftersöks genom polisens försorg. Ett fall som enligt uppgift har vållat tolkningssvårigheter och som i praktiken lär uppkomma med viss frekvens är att någon genom telefonnumret 112 tillkallat polisen eller att polisen tillkallas sedan någon på detta sätt begärt ambulanshjälp. När polisen kommer till den anropandes bostad befinner dörren vara låst och någon kontakt erhålls inte med honom. Finns det – vilket som regel torde vara fallet i denna situation – anledning anta att vederbörande inte förmår svara eller öppna dörren, måste polisen med stöd av förevarande paragraf anses vara befogad att bereda sig tillträde utan hinder av att han tidigare förmått tillkalla hjälp.”

Lagrummet bedöms av myndigheten vara tillämpligt i samtliga nu aktuella ärenden. Det kan noteras att lagstiftaren ställer förhållandevis låga krav på tillämpligheten genom de i texten upptagna rekviziten ”anledning anta” och ”antas behöva hjälp”. I motsats till t.ex. bestämmelsen i 20 § polislagen gör lagstiftaren, förenklat uttryckt, ingen skillnad mellan t.ex. egen och annans bostad, inte heller för tidpunkten för åtgärden har lagstiftaren uttryckt någon åtskillnad. Detta tolkar myndigheten som att lagstiftaren, och i enlighet med vad som finns redovisat i kommentaren till nämnda lagrum, velat göra en klar bodelning mellan lagrummen; d.v.s. 20 § polislagen har ett klart repressivt syfte och är därför reglerat på ett tydligare sätt medan 21 § polislagen är ett instrument i Polisens hjälpande verksamhet och är som sådant inte i lika hög grad kasuistiskt reglerat. Tröskeln för husrannsakan bör heller inte, enligt myndighetens uppfattning, vara lika hög i Polisens hjälpande verksamhet. Jämför vad som anges i a.a. på s. 140:

”Även i fortsättningen blir det dock som Polisberedningen har påpekat nödvändigt att i vissa situationer falla tillbaka på den allmänna nödrättsbestämmelsen eftersom en ny regel i polislagen självfallet inte kan utformas så att den täcker alla i praktiken tänkbara fall. Det har exempelvis inte ansetts finnas anledning att i lagtexten uttryckligen nämna den speciella situationen att någon kan befaras begå självmord; enligt förarbetena är det emellertid uppenbart att polisen liksom tidigare bör ha både skyldighet och befogenhet att ingripa för att förhindra sådant.”

Det sammantagna underlaget visar således enligt myndighetens uppfattning att förutsättningar för beslut enligt 21 § polislagen har förelegat i samtliga tre fall och att lagrummet synes ha tillämpats i enlighet med lagstiftarens intentioner.

När väl detta är sagt gör emellertid myndigheten följande iakttagelser och reflektioner. Av protokollen kan inte klart utläsas grunden för besluten. Detta låter sig endast göras vid en kontextuell tolkning och detta är en brist. Myndigheten noterar emellertid att aktuell blankett saknar motsvarande förmarkerade grunder som t.ex. finns i blanketterna för beslut om förvar av utlänningar. Det torde ha underlättat betydligt att få till stånd en riktig protokollering om det på motsvarande sätt hade funnits utrymme för alternativa förmarkerade grunder.

Intill dess en eventuell ändring av protokollsblanketten kan komma tillstånd kommer myndigheten att hantera problematiken på följande sätt.

Information om vikten av en fullgod dokumentation kommer att gå ut till berörda personalkategorier, särskilt med avseende på grunderna för ett beslut.

Rutinerna kommer att förändras så att det på aktuell blankett ska framgå vilka övriga handlingar som finns i ärendet.

Myndigheten bedömer att de åtgärder som redovisas ovan kommer att medföra att nödvändiga förbättringar i dokumentationen erhålls.

Slutligen kan även nämnas att myndigheten under våren 2007 ska ta fram och etablera en modell för kvalitetssäkringsarbetet, d.v.s. för den interna styrningen och kontrollen av myndighetens verksamhet. Genom ett mer strukturerat arbete med detta bedöms myndigheten med rimlig säkerhet uppnå en verksamhet som är effektiv och som efterlever lagar, förordningar och andra regler.

Bedömning

Som framgår av redovisningen i polismyndighetens remissvar ger 21 § polislagen polisen befogenhet att utföra husrannsakan i vissa med nödsituationer jämförbara fall. Vid min granskning av de nu aktuella protokollen kunde jag dock konstatera att de omständigheter som hade antecknats som grunder för besluten om husrannsakan var knapphändiga, vilket medförde att det kunde ifrågasättas om förutsättningar för besluten hade förelegat. I polismyndighetens yttrande har myndigheten emellertid mer utförligt redogjort för de olika ingripandena.

Mot bakgrund av de närmare omständigheter som polismyndigheten redovisat finner jag inte anledning att kritisera polisens beslut om husrannsakan i fallet med den äldre man vars välbefinnande grannar oroat sig över och inte heller i fallet med det bråk mellan en man och en kvinna som grannar iakttagit. I det sist nämnda fallet fäster jag därvid avseende vid att det numera står klart att den man som iakttagits hade lämnat lägenheten och att kvinnan inte öppnade när polismännen ringde på dörrklockan.

När det däremot gäller fallet med den 16-åriga flicka som försvunnit efter ett bråk med sina föräldrar kan jag inte se att det funnits grund för att genomföra en husrannsakan. Den information som polisen fick av flickans kamrat tydde inte på annat än att hon helt frivilligt tagit sin tillflykt hos pojkvännen eller på att hon på annat sätt kunde antas behöva hjälp. Polisen borde därför ha begränsat sin insats till att få försöka få uppgiften bekräftad – genom en kontakt med pojkvännen – och därefter informera föräldrarna.

Polismyndigheten kan således inte undgå kritik för sin tillämpning av 21 § polislagen i det sist nämnda fallet liksom för den bristfälliga dokumentationen i samtliga fall. Det finns anledning att erinra om vikten ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt av att de omständigheter som föranlett ett ingripande dokumenteras på ett fullständigt och korrekt sätt. Jag noterar att polismyndigheten avsett genomföra förbättrade rutiner för dokumentation av beslut av aktuellt slag.

Ärendet avslutas.